

ΔΙΔΑΣΚΩΝ

ΓΙΩΡΓΟΣ Η. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Γραφείο 503

Τηλ. 2107277547

giliop@philosophy.uoa.gr

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΠΟΛΗ-15703 ΖΩΓΡΑΦΟΥ

ΤΗΛ.: 2107277535-FAX: 2107277535

ΜΑΘΗΜΑ: ΦΣ103

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΙΙ: ΣΩΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ-ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΔΙΟΓΕΝΗΣ Ο ΚΥΝΙΚΟΣ

Δευτέρα 4 Νοεμβρίου 2019

1. Διογένης ο Σινωπέας: η αμφιλεγόμενη ιστορία για τα αίτια της έλευσής του στην Αθήνα. Δεν είναι βέβαιο εάν παραχάραξε ο ίδιος το νόμισμα, ούτε εάν η καταδίκη και η εξορία του δεν οφείλονται σε (εμφανώς απαράδεκτη) παράβαση του ποινικού δικαίου, αλλά, ενδεχομένως, σε πολιτικούς λόγους (το 370 π.Χ. ανήλθε στην εξουσία ένας σατράπης).
2. Η φήμη του παραχαράκτη και του εξόριστου δεν τον εγκατέλειψε, αλλά και ο Διογένης δεν της χαρίστηκε. Την αντιμετώπιζε με χιούμορ και αντέτεινε στους κατηγορούς του ότι όλες οι αντιξοότητες του βγήκαν σε καλό. Όταν τον κορόιδευαν για το πάθημα της εξορίας, ο Διογένης τούς θύμιζε ότι χάρη σε αυτήν έφτασε στη φιλοσοφία. «Κι αν οι συμπολίτες μου στη Σινώπη με καταδίκασαν σε εξορία, εγώ τους καταδίκασα να ζήσουν στη Σινώπη» (Διογένης Λαέρτιος, *Φιλοσόφων βίων και δογμάτων συναγωγή* 6.49· το 6ο βιβλίο του Λαέρτιου αποτελεί βασική πηγή για τον κυνισμό).
3. Ηθικά ζητήματα που παρουσιάζουν και σήμερα ενδιαφέρον και δικαιολογούν τον προσανατολισμό της φιλοσοφίας του Διογένη. Αναγκαιότητα εναρμόνισης μεταξύ ηθικής διδασκαλίας και ηθικής στάσης. Δυσκολία ένταξης και αποδοχής στην αθηναϊκή κοινωνία: Όταν ερχόταν η συζήτηση στη νόθευση του νομίσματος, ο καθένας που γνώριζε τον φιλόσοφο θα σκεφτόταν: ο Διογένης (όπως το γράφει από μόνος του σε ένα έργο του) υποτίμησε την αξία των νομισμάτων της πόλης του και υπέσκαψε την αξιοπιστία των χρηματικών συναλλαγών. Αυτό που επιχειρεί τώρα με τη φιλοσοφική του στάση είναι να ανατρέψει την αξία των νομίμων (των συνηθειών και των ηθών) της πόλης-κράτους, να νοθεύσει τους θεσμούς της κοινωνίας. Το δεύτερο είναι πολύ σοβαρότερο, και είναι το μόνο εξακριβωμένο.
4. Προσέγγιση του Αντισθένη, επίδειξη αποφασιστικότητας και ένταξη στη σχολή του: παῖε, εἶπεν, οὐ γὰρ εὐρήσεις οὕτω σκληρὸν ξύλον ᾧ με ἀπείρξεις ἕως ἄν τι φαῖνη λέγων. Μέσω του Αντισθένη ο Διογένης συνδέεται και με τον Σωκράτη, θεωρώντας μάλιστα εαυτόν έναν Σωκράτη μαινόμενο.
5. **Θεματική και περιεχόμενο της διδασκαλίας του:** Ο Διογένης έθιξε αποκλειστικά κοινωνικά και ηθικά προβλήματα. Η ζωή του χαρακτηρίζεται από εγκόσμιο αναχωρητισμό (ζούσε σε διάφορα μέρη σύμφωνα με τις τροπές της τύχης), ενώ η διδασκαλία του ήταν ουσιαστικά επαναστατική και ανατρεπτική για την τάξη που επικρατούσε τότε. Προσπάθησε με τα επιχειρήματά του να αλλάξει την ανθρώπινη κοινωνία που είχε διαφθαρεί. Αυτό κατά τη γνώμη του θα γινόταν δυνατό αν ο άνθρωπος επέστρεφε στη φύση. Πίστευε, δηλαδή, πως η ευτυχία του ανθρώπου βρίσκεται στη φυσική ζωή και πως μόνο με την αυτάρκεια, τη λιτότητα, την αυτογνωσία και την άσκηση μπορεί να την εξασφαλίσει. Έβλεπε ότι μπορούμε να ζήσουμε χωρίς πολλά πράγματα τα οποία έχουμε συνηθίσει να θεωρούμε απαραίτητα. Όταν έφτασε στην Αθήνα το έσκασε ο σκλάβος του, ο Μάνης. Παρηγορήθηκε με τη σκέψη ότι, αν ο Μάνης μπορούσε χωρίς τον Διογένη, τότε και ο Διογένης θα μπορούσε χωρίς τον Μάνη.
6. Ο Διογένης Λαέρτιος παραθέτει μεγάλο κατάλογο από έργα του Διογένη του Κυνός, από τα οποία δεν σώζονται παρά μόνον έμμεσες μαρτυρίες. Ο ίδιος, άλλωστε, δεν ήταν συστηματικός διδάσκαλος και συγγραφέας και διακήρυσσε ότι τα βιβλία δεν έχουν σημασία.
7. Με βάση και τις πολυάριθμες ανεκδοτολογικές αφηγήσεις, ο Διογένης χρησιμοποίησε κατά κόρον τον αστεϊσμό, προκειμένου να προκαλεί και να αφυπνίζει τους συνομιλητές του.

8. **Ιστορία με τον Διδύμωνα:** Ο Διδύμων, οφθαλμίατρος της εποχής εξετάζει το μάτι μιας κοπέλας. Ο Διογένης τον βλέπει και γνωρίζει ότι ο Διδύμων ήταν τύπος ερωτύλος. Του λέει: "Πρόσεξε Διδύμωνα, μήπως εξετάζοντας τον οφθαλμό, φθείρεις την κόρην".
9. **Ιστορία με τον οικοδεσπότη:** Ο Διογένης είναι καλεσμένος σε ένα γεύμα και πηγαίνει στο λουτρό για να πλυθεί πριν φάει. Αλλά το λουτρό είναι πολύ βρόμικο. Δεν παραπονιέται, ώστε να μην προσβάλλει τον οικοδεσπότη αλλά με αστεισμό ρωτά "Οι εδώ λουόμενοι, πού πλένονται κατόπι;" ("όσοι πλυθούν εδώ μετά που πλένονται;").
10. **Ο Διογένης και ο μοχθηρός:** Θέλησε κάποτε να πειράξει ένα μοχθηρό τύπο αφού έβλεπε τις πράξεις του και είχε ακούσει γι' αυτόν. Οι αρχαίοι Έλληνες συνήθιζαν να βάζουν πάνω από την είσοδο του σπιτιού τους ένα θυραίο. Αυτό ήταν ένα σύμβολο, σήμα ή ρητό που διάλεγαν για την οικία τους. Ο μοχθηρός αυτός άνδρας είχε βάλει πάνω από την πόρτα της οικίας του το εξής ρητό: "ΜΗΔΕΝ ΕΙΣΙΤΩ ΚΑΚΟΝ" (Να μην μπει κανένα κακό). Έτσι, ο Διογένης κτύπησε την πόρτα και ρώτησε: "Ο οικοδεσπότης από πού μπαίνει;".
11. **Ο Μέγας Αλέξανδρος και ο Διογένης:** Ο Μέγας Αλέξανδρος πηγαίνει στην Κόρινθο και στην τοποθεσία Κράνειον συναντά τον Διογένη, ο οποίος καθόταν στον ήλιο. Ο βασιλιάς τον προτρέπει να του ζητήσει ό,τι θέλει. Η απάντηση του Διογένη είναι να ζητήσει από τον βασιλιά να μετακινηθεί προκειμένου να μην του κρύβει τον ήλιο (από το ήλιου μετάστηθι).
12. **Ο Διογένης αιχμάλωτος των πειρατών:** Λέγεται ότι κάποτε ο Διογένης συνελήφθη από πειρατές που ήθελαν να τον πουλήσουν ως δούλο. Στην ερώτησή τους, τι ξέρει να κάνει, απάντησε άνθρωπων άρχειν (να εξουσιάζω ανθρώπους). Μετά από αυτήν την απάντηση τον αγόρασε ο Κορίνθιος Ξενιάδης, ο οποίος του ανέθεσε τη διοίκηση του οίκου του και την εκπαίδευση των παιδιών του, μένοντας μάλιστα ιδιαίτερα ευχαριστημένος.
13. **Ο Διογένης και το λυχνάρι:** Γυρνώντας μέσα στην πόλη με ένα λυχνάρι αναμμένο το καταμεσήμερο και ερωτηθείς για το αίτιο της παράξενης αυτής συμπεριφοράς, απάντησε: ἄνθρωπον ζητῶ.
14. Ερωτηθείς για τον τόπο καταγωγής του απάντησε ότι ήταν *κοσμοπολίτης*., προαναγγέλλοντας έτσι τη μετέπειτα στωική φιλοσοφία.
15. **Η κυνική άσκηση και η σημασία της:** Παρά την κριτική του στον πολιτισμό, ο Διογένης ήταν γέννημα της πόλης· η συμπεριφορά του ήταν αξιοπρόσεκτη ακριβώς επειδή επέλεξε να την εκθέσει στην αγορά. Δεν αποσύρθηκε, αλλά έπραττε σαν να είχε αποστολή να πείσει τους ανθρώπους να εξετάζουν τη ζωή τους, γιατί (όπως θα έλεγε και ο Σωκράτης) μια ζωή ανεξέταστη δεν αξίζει να την ζεις. Σε αυτόν θα μπορούσαν να βρουν καθοδήγηση οι συνηθισμένοι άνθρωποι, και όχι στις Σχολές του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Ο Διογένης αποσκοπούσε να προσφέρει μια *τέχνη*, μια ηθική πρακτική που θα οδηγούσε τον άνθρωπο στην ευτυχία.
- Η μίμηση της ελευθερίας και της αυτάρκειας των ζώων είχε πολλαπλούς σκοπούς: να παραμερίσει τα εμπόδια που βάζει η κοινωνία στην ανθρώπινη ευτυχία, χωρίς όμως να μένει στην απλή ικανοποίηση των ενστίκτων και στην *απάθεια*: και να κατοχυρώσει την πλήρη ανεξαρτησία, που κάνει τον άνθρωπο σαν τους θεούς. Γι' αυτό και ο Ηρακλής είναι το πρότυπο των Κυνικών· γιατί ήταν ένας θνητός που χάρη στους άθλους του πλησίασε τους θεούς.
- Η αυτάρκεια και η ανεξαρτησία επιτυγχάνονται με την άσκηση και την παρρησία. Η άσκηση είναι δύο ειδών, σωματική και ψυχική. Η σωματική εξάσκηση προσφέρει ανοσία στις αναπόφευκτες αντιξοότητες της ζωής, δεν αντιστρατεύεται όμως τις κατάλληλες απολαύσεις. Η ψυχική άσκηση συμπληρώνει τη σωματική: μαθαίνει στον άνθρωπο να καταφρονεί τις ηδονές, κι αυτό είναι μια νίκη που προκαλεί μεγαλύτερη ηδονή. Έτσι ο Διογένης επαινούσε όσους σχεδίαζαν και ήθελαν να κάνουν κάτι, αλλά τελικά, και παρά την επιθυμία τους, δεν το έκαναν.
- Με αυστηρή πειθαρχία, η σωματική εξάσκηση και η μίμηση υποδειγματικών πράξεων φέρνουν την εσωτερική ελευθερία, την ανεξαρτησία από εξωτερικούς καταναγκασμούς. Η άσκηση συμπληρώνεται με τη γνώση, και έτσι κατακτιέται η αρετή. Αλλά χωρίς την άσκηση, όπως τονίζουν οι Κυνικοί, τίποτε δεν μπορεί να επιτευχθεί (Διογένης Λαέρτιος 6.70-71).
16. Γνωστοί κυνικοί, επίσης, υπήρξαν ο Κράτης ο Θηβαίος και η σύζυγός του Ιππαρχία. Ζούσαν ως επαίτες αφού προηγουμένως είχαν πουλήσει τα υπάρχοντά τους. Φημιζόταν ο Κράτης για τη μονίμως εύθυμη διάθεσή του.
17. Οι μετέπειτα στωικοί φιλόσοφοι, οι οποίοι επίσης πρέσβευαν έναν τρόπο ζωής σύμφωνο με τη φύση, σεμνύνονταν να θεωρούν τους κυνικούς προδρόμους τους.